

**РОЛЬ МАКРОФІТІВ У ПІДТРИМАННІ СТРУКТУРИ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРІСНОВОДНОЇ ЕКОСИСТЕМИ РІЧКИ
ПІВДЕННИЙ БУГ У МЕЖАХ НПП «БУЗЬКИЙ ГАРД»**

Сидорак Р. В.

*Викладач кафедри водних біоресурсів та аквакультури
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Україна, Одеса*

Вищі водні рослини є одним із ключових елементів прісноводних екосистем, оскільки вони забезпечують формування первинної продукції, беруть участь у кругообігу речовин і створюють умови для існування багатьох груп гідробіонтів. Їх роль у підтриманні біорізноманіття полягає не лише у функції продуцентів, а й у виконанні створення середовища та захисної функцій - зарості макрофітів є місцем нересту та нагулу риб, укриттям для безхребетних і кормовою базою для водоплавних птахів [1].

Річка Південний Буг у межах Національного природного парку «Бузький Гард» вирізняється унікальним поєднанням природних комплексів, серед яких особливе місце належить водній та прибережній рослинності. Дослідження флористичного складу й екологічної ролі вищих водних рослин у цьому регіоні дає можливість оцінити їхній внесок у функціонування гідроекосистеми та визначити перспективи збереження біорізноманіття [1].

Дослідження складу вищих водних рослин річки Південний Буг у межах НПП «Бузький Гард» показали, що їх роль у формуванні гідроекосистем є визначальною. Всього виявлено 25 видів, з яких 20 відносяться до макрофітів: 11 – водні та 9 – повітряно-водні (рис. 1, 2).

Основні зарості формують суцільні смуги вздовж берегів, створюючи стабільні біотопи, які забезпечують існування численних груп безхребетних та риб [2].

Аналіз таксономічної структури вищих водних рослин Південного Бугу показав, що переважна кількість видів належить до відділу *Magnoliophyta* (98,1%), з яких 59,4% припадає на *Liliopsida*, а 38,7% - на *Magnoliopsida* [3].

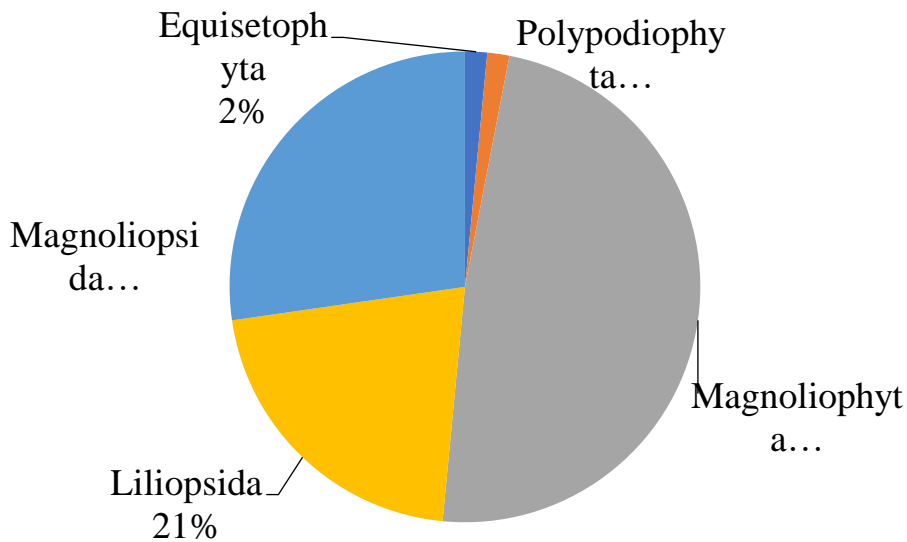

Рис. 1. Кількісний розподіл таксонів та основні пропорції вищої водної флори долини верхньої та середньої течії р. Південний Буг (за родинами)

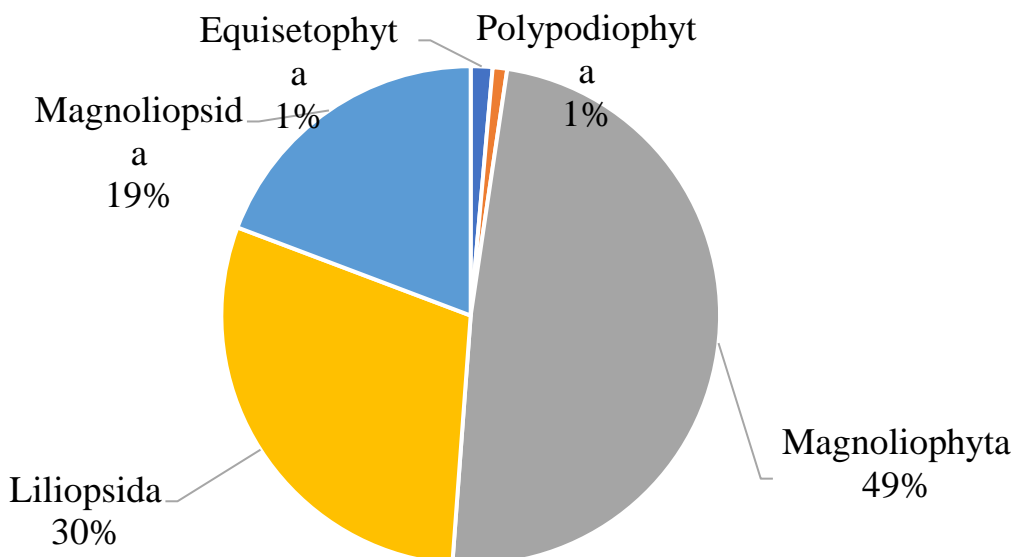

Рис. 2. Кількісний розподіл таксонів та основні пропорції вищої водної флори долини верхньої та середньої течії р. Південний Буг (за видами)

Найбільш характерні риси досліджуваної флори зосереджені в межах десяти провідних родин, які поєднують 63,2% видів і 49,3% родів (табл. 1)

Таблиця 1. Провідні родини вищої водної флори долини верхньої та середньої течії р. Південний Буг

Ранг	Родина	Кількість родів		Кількість видів	
		абс.	%	абс.	%
1	<i>Cyperaceae</i>	4	6,8	14	13,2
2	<i>Potamogetonaceae</i>	1	1,7	12	11,3
3	<i>Poaceae</i>	7	11,9	10	9,4
4	<i>Apiaceae</i>	4	6,8	5	4,7
5	<i>Lemnaceae</i>	3	5,1	5	4,7
6	<i>Ranunculaceae</i>	2	3,4	5	4,7
7	<i>Hydrocharitaceae</i>	4	6,8	4	3,8
8	<i>Scrophulariaceae</i>	2	3,4	4	3,8
9	<i>Sparganiaceae</i>	1	1,7	4	3,8
10	<i>Typhaceae</i>	1	1,7	4	3,8
В 3-ох провідних родин		13	20,4	36	33,9
В 10-ох провідних родин		29	49,3	67	63,2

Серед родин водних і повітряно-водних макрофітів Південного Бугу перші три місця, як і всього Лісостепу, належать *Cyperaceae*, *Potamogetonaceae* та *Poaceae*; сукупно вони становлять 33,9% загальної кількості видів [3].

Екологічне значення вищих водних рослин проявляється у декількох напрямках:

- вони виконують продукційну функцію, формуючи органічну речовину, що лежить в основі трофічних ланцюгів;
- забезпечують створення біотопів для нересту риби, укриття для молоді та середовище для численних безхребетних;

- стабілізують гідрологічний режим, укріплюють береги та сприяють самоочищенню води;
- підтримують біорізноманіття, зберігаючи характерні для Лісостепу флористичні комплекси.

Отримані результати підтверджують, що вищі водні рослини є базовим елементом гідроекосистеми Південного Бугу в межах НПП «Бузький Гард» і мають вирішальне значення для її стійкого функціонування та охорони біорізноманіття.

Таким чином, вищі водні рослини не лише визначають структурно-функціональну організацію гідроекосистеми Південного Бугу, а й виступають основним чинником у підтриманні біорізноманіття та стабільності екологічних процесів.

Вищі водні рослини становлять ключовий компонент гідроекосистеми річки Південний Буг в межах НПП «Бузький Гард», виконуючи продукційну, екологічну та стабілізаційну функції. Склад флори регіону представлений 25 видами, серед яких провідне місце належить родинам *Cyperaceae*, *Potamogetonaceae* та *Poaceae*, що разом формують понад третину загального різноманіття. Зарості макрофітів створюють біотопи, важливі для існування риб, безхребетних і водоплавних птахів, а також відіграють роль у зміцненні берегів та забезпеченні процесів природного самоочищення води. Загальний стан і структура вищої водної флори відповідають типовим особливостям Лісостепу України, однак в умовах посилення антропогенного навантаження потребують подальшого моніторингу та охорони [4].

З огляду на отримані результати, доцільним є запровадження систематичного та довготривалого моніторингу складу й стану макрофітів, що дозволить своєчасно виявляти тенденції та зміни у функціонуванні гідроекосистеми річки Південний Буг. Такий контроль має включати як кількісну, так і якісну оцінку різноманіття, динаміки заростей та їхнього впливу на гідрохімічну характеристику водойми. Особливо важливо враховувати роль вищих водних рослин у підтриманні біорізноманіття під час розробки та

реалізації програм природоохоронної діяльності НПП «Бузький Гард», адже саме вони формують основу екологічної стійкості та є показниками стану водних екосистем.

Необхідно також посилювати заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу антропогенних факторів, зокрема процесів евтрофікації, надмірного рекреаційного навантаження та локального забруднення. Для цього важливими є як технічні й управлінські рішення (обмеження надмірної рекреації, контроль скидів забруднених вод), так і просвітницькі заходи серед місцевого населення та відвідувачів парку [4].

Крім того, результати дослідження вищих водних рослин доцільно використовувати у практиці екологічного планування, формуванні стратегії збереження природних комплексів і при рекреаційному зонуванні території парку. Це дозволить поєднати охоронні та рекреаційні функції території без шкоди для природних екосистем, сприятиме збереженню унікального біорізноманіття та забезпечить стабільність екологічних процесів у річці Південний Буг [4].

Перелік використаних джерел

1. Літопис природи НПП « Бузький Гард ». Том X- XIII. 2019-2022 рр.
2. Закон «Про охорону навколишнього природного середовища». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
3. Проект організації НПП «Бузький Гард», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів. Том II. Гідрологія 2015-2019 рр.
4. План управління річковим басейном Південного Бугу (2025 – 2030). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/plany/plany-upravlinnya-richkovumu-basejnamy-2025-2030-roky/>.